

3) Загальний іронічний настрій у відношенні до світу і до себе. Гумор та іронія пронизували і визначали відношення до дійсності та цінностей як особистостей Срібного віку, так і постмодерністів. На відміну від минулої доби, у період постмодернізму іронія стає не лише оцінкою, але й центральним прийомом і смислом зображення дійсності. Про цинічну форму неприйняття світу писав О.Блок. На цій стороні відображення життя наголошує і представник постмодернізму Ж.Дельоз.

4) Естетизація філософської думки. „Як і в сучасному постмодернізмі, в культурі Срібного віку здійснювалося певне вирівнювання філософської і поетичної рефлексії”¹⁷. Різниця вбачається в тому, що російська філософська думка естетизована „зсередини”, а в філософії постмодернізму естетизованість виконує „зовнішню” функцію.

5) Програмне прагнення до інтегрованого світу. Срібному віку притаманний не стільки змістовний і ціннісний плюралізм, скільки синтез. „Це видається дуже сутнісним, адже між плюралізмом і синтезом різниця така ж сама, як між сумою і системою: в сумі важлива кількість доданків, а в системі вирішальне значення має якість зв'язку між ними.”¹⁸. Плюралізм як відсутність єдиного погляду породжує ідеї розділу та розпаду. В російській культурі це призвело до захоплення діонісійством як символом ідей хаосу. Прагнення постмодернізму до інтегрованого світу руйнує його ціннісні вісі, змішуючи інтеграцію з хаотизацією.

6) Використання терміну „симулякр”. В.Іванов використовує це поняття у такому ж самому сенсі, що і постмодерніст Ж.Бодрійяр. Світ як єдність симулякрів, тобто фантомів свідомості – вихідне положення у формуванні постмодернної світомоделі.

7) Критика масовості. Митці Срібного віку виступали з різкою критикою феномена масової свідомості та масової психології, які на той час знаходились на стадії становлення. Постмодернізм засуджує масову культуру, яка стала результатом розвитку попереднього феномену.

Все вище зазначене дозволяє констатувати спадковість ідей постмодернізму, який лише на перший погляд категорично відмітає будь-які створені суспільством норми і традиції. Глибинні концептуальні зв'язки постмодернної культури можна прослідкувати з культурою різних історичних періодів. Водночас, у становленні ідей постмодернізму та їх зв'язках з іншими культурами яскраво проявляються усі три закони діалектики (боротьби та єдності протилежностей, переходу кількісних змін в якісні, заперечення заперечення), що виступають рушійною силою історичного процесу розвитку цієї та будь-якої іншої культури.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1.Ильин И. Постмодернизм: словарь терминов. - М.,2001.;2. Забужко О. Дві культури. - К., 1990 ; 3.Краснодембський З. На постмодерністських роздоріжжях культури. - К., 2000; 4. Пелипенко А.А. Постмодернізм в контексте переходних процесів // Человек. - 2001. - № 4. - С. 5-18; 5.Алексеева Т.А. Лики російського постмодернізму // Вестник Московского ун-та.-Сер.18. Социология и политология.- 2003.-№4.- - С. 22-46;6.Чижевський Д. Український літературний барок // Нариси історії української літератури й критики. - Мюнхен, 1994. - С. 44;7.Хомеча Н. Діалог епох: українське бароко в постмодернізм // Слово і час. - 2003. - №11. - С. 59-64;8.Лімборський І. Просвітництво і постмодернізм - два витоки однієї спіралі? // Всесвітня література та культура в навчальних закладах України. - 2004. - № 7-8. - С. 178-184;9.Повернення деміургів // Мала українська енциклопедія актуальної літератури. - Ів.-Франківськ , 1998. - С. 89;10.Чижевський Д. Український літературний барок // Нариси історії української літератури й критики. - Мюнхен, 1994. - С. 44;11.Бахтин М. Творчество Франсуа Рабле и народная культура средневековья и Ренессанса.- М.,1990.- - С. 31;12.Там само;13.Лімборський І. Просвітництво і постмодернізм - два витоки однієї спіралі ? // Всесвітня література та культура в навчальних закладах України. - 2004. - № 7-8. - С. 178-184;14.Самохвалова В.И. Вячеслав Иванов и русский постмодернизм // Вопросы философии.-2001.-№8.- С. 66-77;15.Там само. - С. 75; 16.Там само. - С. 71;17.Там само. - С. 71;18.Там само. - С. 73.

Л.С. Біньовська

Г.А. КІССІНДЖЕР – ПАТРІАРХ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ США

Генрі Альфред Кіссінджер – один із найвідоміших американських урядовців та дипломатів ХХ століття, політик-науковець. Ним цікавляться історики усього світу. Саме йому випало на долю перебувати довгий час у владних структурах, коли Америка зайняла позиції світового лідера. Його досягнення в сфері міжнародних відносин як в теорії, так і на практиці неодноразово підтверджені життям. А про розум і хитрість колишнього державного секретаря США складаються цілі легенди.

Досліджуючи життєвий шлях Г. Кіссінджера, а особливо становлення його при владі, неоціненними є дослідження С. Херша (Hersh S.M. The Price of Power: Kissinger in the Nixon White

House. New York, 1983.), британського журналіста Кристофера Хітченса (Christopher Hitchens. *The Trial of Henry Kissinger*. New York, 2001.), Ч. Колсона (Colson Ch. W. *Born again*. N.Y., 1976.), радянського історика Фурсенко Л.А. (Фурсенко Л.А. *Президенты и политика США. 70-е гг.* – Л., 1989.), Інтернет ресурси,¹ а також спогади самого Генрі Кіссінджера (Kissinger H. *White House years*. - Boston, 1979.).

Народився Г. Кіссінджер 27 травня 1923 року в єврейській родині в поселенні Фюрт, що в Баварії. Батько та дід працювали викладачами в гімназії. Коли Генрі було п'ятнадцять років, його родина, рятуючись від нацистських переслідувань, емігрувала в США та оселились в м. Нью-Йорк.

В 1943 році він отримав громадянство США та був призваний в американські сухопутні війська; 84 дивізія, в якій він проходив службу рядовим, опинилась в Німеччині лише під кінець війни. Після війни Генрі працював в армійській контррозвідці в американській окупаційній зоні в Німеччині.

В 1947 році Генрі Кіссінджер був зарахований на навчання до Гарвардського університету. Викладачі відзначали неординарний розум студента, його успіхи із таких предметів: філософії та історії. В 1950 році він отримав ступінь бакалавра й далі з інтервалом в два роки (1952 р.) – магістра та (1954 р.) – доктора. Подальша кар'єра Кіссінджера розвивалась не менш стрімко: в 1959 році він уже доцент Гарвардського університету, а вже через три роки – професор. Тема дисертації Кіссінджера згодом стала темою його першої книги: “A World Restored: Metternich, Castlereagh and the Problems of Peace 1812 - 22”.² Кіссінджер був пов'язаний із Гарвардом до 1971 року: він курирував в Університеті навчальну роботу.

Кіссінджер не обмежує себе тільки викладацькою роботою. В 1955 році він входить до дослідницької групи Ради із зовнішніх відносин США. Займається науково-дослідною роботою, пише багато статей та книг, що стосуються американської зовнішньої політики та історії дипломатії. Його монографія “Nuclear Weapons and Foreign Policy”³ була відзначена престижною премією Вудро Вільсона (1958р.). Автор переглядає домінуючу в ті часи концепцію “масованого удару у відповідь” і замінює її на концепцію “гнучкої відповіді”. Він відстоює диференційований підхід відносно використання ядерного потенціалу. Обмежена ядерна війна, на його думку, є найбільш ефективною стратегією проти ядерних держав або проти тих великих країн, які можуть замінити найновішу військову техніку, виставивши великі маси людей, тобто колишнього СРСР. Його ініціатива отримала визнання та була названа “стратегією гнучкого реагування”. В 1960-х роках вона стала офіційною доктриною НАТО. Монографія принесла своєму авторові широку відомість у наукових та політичних колах. Його стали залучати до роботи в уряді в якості експерта з питань безпеки при президентах Д. Ейзенхауері, Дж. Кеннеді, Л. Джонсоні. В 1956 – 1958 роках він займався спеціальними проектами фонду Рокфеллера.

Наступна книга – “The Necessity of Choice”⁴ – також отримує широку популярність та відомість. В ній підкреслюється необхідність нарощування американського арсеналу тактичної ядерної зброї та посилення звичайних збройних сил для обмеження виникнення війн.

Серед нагороджень він має: Нагороду товариства Гуггенхейма ((the Guggenheim Fellowship Awards) 1965 – 1966рр.); Премію Вудро Вільсона за найкращу книгу у сфері державного управління, політики та зовнішніх відносин ((the Woodrow Wilson Prize) 1958р.); Нагороду Американського інституту державної служби ((the American Institute for Public Service Award) 1973р.), Нагороду міжнародної платформи асоціації ім. Теодора Рузвельта ((the International Platform Association Theodore Roosevelt Award) 1973р.); Медаль за відмінну службу організації ветеранів закордонних війн ім. Д. Ейзенхауера ((the Veterans of Foreign Wars Dwight D. Eisenhower Distinguished Service Medal) 1973р.) – організація колишніх військовослужбовців, які брали участь у війнах за межами США; Нагорода надії за міжнародне порозуміння (the Hope Award for International Understanding) 1973р.); Президентська медаль свободи ((the Presidential Medal of Freedom) 1977р.) – найвища нагорода США для цивільних осіб (нею були нагороджені: Дж. Кеннеді, М. Дитріх, Л. Армстронг, Дж. Ди Маджио); Медаль свободи ((the Medal of Liberty) 1986р.).

Переломним в біографії Кіссінджера став 1968 рік, коли на президентських виборах переміг Річард Ніксон. Останній запропонував Кіссінджеру посаду свого помічника із питань національної безпеки, побачивши в Генрі масштабність мислення, його здібність реально оцінювати сучасні зміни в світі й оперативно реагувати на них.

В книзі “The Price of Power: Kissinger in the Nixon White House”⁵ С. Херш розповідає, яким чином Кіссінджер домігся такої пропозиції й зміцнив своє становище в адміністрації президента.

Будучи людиною Н. Рокфеллера, який неодноразово виступав суперником Ніксона в якості республіканського претендента на посаду президента США, Кіссінджер брав участь в його

передвиборчих кампаніях. Він збирав компрометуючий матеріал Ніксона в так звану чорну книгу. Після того як в 1968 р. Рокфеллер зазнав поразки від Ніксона, Кіссінджер натякнув керівництву демократичної партії, що готовий передати цей матеріал кандидату в президенти від демократичної партії Г. Хемфрі. Потім передумав і, коли Збігнев Бжезінський звернувся до нього із відповідним проханням, відмовився передавати демократам компрометуючі Ніксона дані.⁶

Свою діяльність Кіссінджер спрямував у інше русло. В той час в Парижі американська адміністрація вела мирні переговори із В'єтнамом, намагаючись напередодні виборів повернути собі прихильність виборців. Цим намагався скористатись Хемфрі, а Ніксон був зацікавлений в інформації про перебіг переговорів, щоб вибити козир із його рук. Переговори велись надзвичайно секретно, і дізнатись про них будь-що було надзвичайно складно. Але Кіссінджер був консультантом адміністрації Джонсона із проблем війни у В'єтнамі, в нього було безліч знайомих, так чи інакше причетних до ходу паризьких переговорів. Від них він отримував інформацію, яку потім передавав Ніксону. “Як таємний агент, - пише Херш, - Кіссінджер мав величезну цінність...направляючи із Парижу (куди він неодноразово виїжджав) інформацію в штаб Ніксона, Кіссінджер не тільки використовував в особистих цілях професійні відносини, але і зраджував людей, разом з якими готував паризькі переговори”.⁷ С. Херш відзначає, що діяльність Кіссінджера “справила гарне враження” на Ніксона та його найближчих радників Мітчела та Холдемана.⁸ Саме тому в кінці вересня 1968 року, більш ніж за місяць до виборів, Ніксон запропонував Кіссінджеру посаду спеціального помічника із питань національної безпеки. Проте Кіссінджер в своїх мемуарах заперечує, що зроблена в кінці листопада 1968 року офіційна пропозиція зайняти посаду помічника із національної безпеки виявилась для нього повною несподіванкою.⁹ Однак С. Херш наводить свідчення відомих оглядачів Дж. Крафта, М. і Б. Калба, які підтверджують, що він знав про це раніше.¹⁰

Посівши в 1968 році посаду помічника президента Річарда Ніксона із національної безпеки, Кіссінджер протримався на ній до 1974 року. Ця посада грає ключову роль в адміністрації при підготовці різних варіантів зовнішньополітичних рішень, які пропонуються на вибір президенту. Можливість підбирати варіанти рішень дозволяє частково впливати на їх вибір, оскільки саме помічник президента здійснює попередній відбір, визначаючи сам, які варіанти потрібно пропонувати, а які – ні.

Будучи некомунікабельною людиною, президент Ніксон будував свою роботу, спираючись виключно на вузьке коло найближчих помічників і радників. Це коло людей, які мали право прямого доступу до президента, в основному включало: Р. Холдемана – керівника апарату співробітників Білого дому, Дж. Ерліхмана – помічника президента із внутрішньої політики, Г. Кіссінджера, Дж. Мітчела, У. Роджерса – державного секретаря.

Адміністрація Ніксона спиралась на трьох китів – Кіссінджера, Холдемана і Ерліхмана. Цю трійцю називали „тевтонським тріо”. Одного разу на нараді, яка проходила в кабінеті президента, Ніксон звернув увагу присутніх, що із усіх кнопок на його телефоні лише три призначені для зв'язку із апаратом Білого дому. Тільки три кнопки і всі для зв'язку із німцями! Якщо Кіссінджеру підпорядковувався штат зовнішньополітичного відділу, то внутрішніми справами керувала „вісь Холдеман-Ерліхман”, в якій головним був Роберт Холдеман. Його вплив визначався тим, що Холдеман знав розклад президента і потрапити на прийом до Ніксона можливо було тільки через нього.

Політолог Кіссінджер стає політиком і одразу вступає у велику міжнародну гру. Поступово він бере у свої руки всю зовнішньополітичну діяльність Сполучених Штатів. Опинившись у Білому домі, Кіссінджер зумів добитись того, що саме йому, а не державному секретарю У. Роджерсу належало вирішальне слово в зовнішній політиці. Кіссінджер очолив усю піраміду органів, які вели зовнішні справи США методами психологічної війни. Ніксон вважав це нормальним явищем, пояснюючи в інтерв'ю в 1977 році: “Тільки одна людина повинна займатись найважливішими питаннями, де вимагається забезпечення таємності ... В'єтнамом, Китаєм, Росією, Близьким Сходом. Це робив Генрі”.¹¹ На долю Роджерса залишалось визначення зовнішньої політики відносно Шрі Ланки, Фінляндії та Чада. “Кіссінджер, як і багато інших його помічників, - відмічає Херш, - вважав Роджерса невігласом, боягузом і навіть дурнем”, намагаючись нав'язати ту ж думку Ніксону. “Зовнішній політиці адміністрації Ніксона це принесло чимало шкоди, - пише Херш, - адже Роджерс був у числі небагатьох, які схилилися до мирного курсу в періоди міжнародних криз”.¹²

Проведення політики “балансу сил” потребує глибокого ешолонованого маскування, для чого якнайкраще підходять методи, виковані Вашингтоном у веденні психологічних війн. Дану політику

.....
потрібно координувати із офіційним зовнішньополітичним курсом, і таким координатором став Г. Кіссінджер.

Ніксон-Кіссінджер у перший рік після виборів розгорнули діяльність, яка базувалась на трьох елементах. Найбільш важливий – це те, що Ханойський уряд повинен побачити, що адміністрація Ніксона зупиниться перед повним фізичним знищенням Північно-В'єтнамських міст і водонапірних станцій, закінчивши війну чесно у визначені терміни. Наступний напрям: Радянський Союз має бути попереджений, що його дружні відносини із Сполученими Штатами в усіх площинах, а особливо у зовнішній торгівлі, будуть залежати від його подальшої підтримки Ханоя. Якщо ці погрози не вплинуть та не змусять Ханой сісти за стіл переговорів, впливає третій напрям політики – антивоєнні рухи в Сполучених Штатах повинні бути нейтралізовані, щоб виграти достатньо часу для досягнення повної військової перемоги.

Досить важливим елементом політики адміністрації Ніксона стає її секретність. Адже погрожувати Північному В'єтнаму так сильно, щоб він просив про мир, можливо було тільки, якщо громадськість нічого про це не знала. Адміністрація не плекала ілюзій щодо ефективності застосування психологічної війни до В'єтнаму. В кінцевому рахунку вони спирались на переважаючу вогневу потужність США.

Вашингтон, роблячи заяви про бажання припинити війну, при надзвичайній таємності з березня 1969 року почав бомбардування районів Кампучії, які були біля кордону Південного В'єтнаму. Бомбардування здійснювали, тільки у нічний час, з'єднання стратегічних бомбардувальників Б-52. Всього було зроблено 3630 вильотів Б-52 та скинуто 110,000 т бомб.¹³

Саме за президентства Ніксона США нанесли максимальні збитки народам Південно-Східної Азії. Кіссінджер розумів, що розширення масштабів війни в Південно-Східній Азії, якщо про це стане відомо громадськості, викличе бурю в США. В Вашингтоні про ці операції знало обмежене коло осіб. Ніксон не ввів у курс справи ні міністра, ні головнокомандуючого ВПС США. Льотчики та штурмани, які вилітали на бомбардування, спочатку отримували інструкцію – вразити ті чи інші цілі в Південному В'єтнамі, а потім їх особисто попереджали: в польоті вони отримають вказівки із наземних станцій наведення скинути бомби на цілі з іншими координатами. Для звітів вели подвійну бухгалтерію – в Пентагон відсилали неправдиві дані про неіснуючі операції проти партизан в Південному В'єтнамі, правдиві документи йшли тільки в Білий дім.

9 травня 1969 року в “Нью-Йорк Таймс” У. Бічер розповів про таємні бомбардування, проте дана інформація, ставши відомою громадськості, потонула в потоці інформації про війну у В'єтнамі. Білий дім заперечив повідомлення У. Бічера.

Ніксон та Кіссінджер одразу почали діяти. Кіссінджер наказав директору ФБР Е. Гуверу з'ясувати, хто винний у витоку інформації. Гувер зафіксував на папері наказ: “Д-р Кіссінджер сказав, що він високо цінує це і сподівається, що зроблю все можливе, а вони знищать будь-кого, хто це зробив, якщо я знайду його, незалежно від займаного положення”. Кіссінджер сподівався викрити цих інтелігентів, “гарвардську кліку”. Деталі слідства Кіссінджер доручив обговорити з Гувером своєму заміснику генералу А. Хейгу, який блискавично робив кар'єру в апараті СНБ. ФБР розпочало нагляд за найближчими співробітниками Білого дому, СНБ, державного департаменту та журналістами. Всього 17 осіб.¹⁴ Так, можливо, був зроблений перший крок до того, що стало відомо як Уотергейт.

Найближчий помічник президента Г. Холдман відзначав: “Із самого початку Генрі продемонстрував (тільки нам, близьким, в Білому домі), якого сорту великим дипломатом він був. В кабінеті президента знали Генрі – “яструбом із яструбів”. Вечорами – чудодійна трансформація. За келихом улюбленого напою зі своїми ліберальними друзями Кіссінджер, як доповідали Ніксону, несподівано перетворювався в “голуба”. Преса, обдурена чарами та гумором Генрі, ковтала приманку. Журналісти просто не вірили, що інтелігентний, посміхнений, веселий Генрі К. може бути яструбом”.¹⁵

Цьому “інтелігентному” ввірили необмежену владу. Він головував в комітеті з оцінки програм в галузі оборони (приведення військових витрат у відповідність із зовнішньополітичних цілями); в “комітеті 40-ка” (який затверджує таємні операції); в комітеті по розвідці (давав загальні директиви ЦРУ, АНБ, РУМО та іншим); у вашингтонській оперативній групі (планування операцій в кризових ситуаціях) та в ряді інших організацій. Що стосується головної посади – помічника президента із національної безпеки, Кіссінджер мав значно більше влади, ніж у свій час Банді та Росту.

Процес концентрації влади в руках найближчих помічників президента був особливо відчутним для членів конгресу у зовнішньополітичній сфері. Надання президентом надзвичайних

повноважень Кіссінджеру пояснюється тим, що їх погляди щодо формування зовнішньої політики в значній мірі співпадали. І Ніксон, і його помічник мали велику недовіру до бюрократії як державного департаменту, так і міністерства оборони, які є основними федеральними зовнішньополітичними відомствами. І Ніксон, і Кіссінджер вважали, що дипломатія – це справа обраних, вузької групи професіоналів, яка повинна здійснюватися “за зачиненими дверми”.¹⁶ З метою посилення контролю над зовнішньополітичною бюрократією була проведена реорганізація апарату РНБ. В результаті реорганізації РНБ виявився найбільш централізованим і структурованим за всю історію існування цього відомства. Сам Г. Кіссінджер визнавав, що апарат РНБ до 1971 року почав займатись не тільки плануванням, але й здійсненням основних зовнішньополітичних цілей.¹⁷ Фактично він позбавив держдепартамент та Пентагон багатьох важливих переваг, які вони мали при попередніх адміністраціях. Кіссінджер виправдовував свій авторитарний стиль керівництва необхідністю швидкої переорієнтації американської зовнішньої політики на шлях розрядки у відносинах із соціалістичними країнами.

Значна концентрація влади у зовнішньополітичній сфері в руках Кіссінджера постійно викликала невдоволення та непорозуміння з боку керівництва держдепартаменту, міністерства оборони, сенатського комітету з іноземних справ та інших комітетів конгресу.

Кіссінджер постійно демонстрував свою лояльність президенту. Його турбувало те, що він за національністю був євреєм. Знаючи настрої Ніксона, його найближчих радників Холдемана та Ерліхмана, він сприймав це як “уразливе місце, яке загрожувало його становищу в Білому домі”. Перші роки перебування при владі Ніксона він найбільше переймався цією обставиною. Сам Кіссінджер відзначає в своїх мемуарах, що в будь-якому випадку відносно переговорів на Близькому Сході Ніксон побоювався, що національна приналежність змусить Кіссінджера надто сильно схилитись на бік Ізраїля.

Постійно нагадуючи своїм співробітникам єврейської національності про настрої Ніксона, Кіссінджер тим самим підкреслював, що тільки йому вони зобов'язані своїм становищем. Викресливши одного разу свого товариша Соннефельда із числа осіб, які безпосередньо супроводжували президента в поїзді в Західну Європу, він прямо заявив: “Я вважаю, що в оточенні президента не повинно бути занадто багато євреїв”. “Кіссінджер очистив свій штат від багатьох тих, хто б викликав роздратування в Овальному кабінеті”, - пише Херш.¹⁸

1969 – 1974 рр. стали для Кіссінджера найбільш плідним періодом діяльності в зовнішній політиці США. Його дипломатія поєднувала в собі небачену раніше інтенсивність міжнародних зустрічей як публічних, між головами держав і зовнішньополітичних відомств, так і секретних, у вигляді залаштункових переговорів. За деякими підрахунками, тільки за 1969 – 1972 роки він здійснив 29 поїздок в 26 країн світу та взяв участь у 140 зустрічах Ніксона із лідерами іноземних держав.¹⁹

Таке врегулювання проблем шляхом інтенсивних двосторонніх переговорів отримало назву “човникова дипломатія”.

Під час чергового інтерв'ю журналіст попросив Кіссінджера, винахідника тактики „човникової дипломатії”, пояснити на прикладі, в чому її сенс. Кіссінджер жартома пояснив це на такому прикладі: маючи на меті одружити доньку Рокфеллера із сибірським мужиком, потрібно спочатку зацікавити в цьому самого Рокфеллера. Звісно, що той з такою пропозицією навряд чи погодиться, тому потрібно розповісти йому, що сибірський мужик – клієнт швейцарського банку. Щоб це твердження відповідало дійсності, потрібно поїхати до швейцарського банку і запропонувати їм в клієнти сибірського мужика, вказавши при цьому, що він зять Рокфеллера. На завершальному етапі здійснюється поїздка до сибірського мужика, якому пропонується одружитись із американкою, наголошуючи, що вона донька Рокфеллера. Почувши такий аргумент, сибірський мужик погоджується одружитись. Після цього залишається “дрібниця” – відвідини доньки Рокфеллера, їй пропонується вийти заміж за клієнта швейцарського банку, що не зацікавлює її. Проте почувши, що клієнт швейцарського банку – сибірський мужик, вона одразу із радістю погоджується на пропозицію. Тобто, щоб досягти поставленої мети, кожній стороні запропонували те, що їй цікавило, вмільо забезпечивши виконання обіцянок. Суть ідеї Кіссінджера: задля досягнення поставленої мети кожній стороні потрібно пропонувати те, що їй цікавить, навіть якщо цього на даний момент не існує в природі – своєрідне розуміння вислову “мета виправдовує засоби”.

Його прагматичний підхід до міжнародних відносин у дусі Realpolitik („реальної політики”), позбавленої зайвої ідеологізації, дозволили йому досягти потепління у відносинах США та Заходу в цілому з Радянським Союзом. В 1971 році було підписано Чотирьохсторонню угоду щодо Західного Берліна, а в 1972 – Угода про обмеження стратегічних наступальних озброєнь. В 1972 році, після

декількох десятиліть двосторонньої недовіри, президенту та його помічнику вдалось відновити відносини з Китаєм: вони відвідали цю країну, де зустрілись з Мао Цзедунгом та Джоу Ен-Лаєм.

Обрана концепція „балансу сил” в зовнішній політиці не могла діяти, якщо з війною у В’єтнамі б не було покінчено. Це добре розуміли Ніксон та Кіссінджер, практично на це пішло чотири роки. США погодились припинити військові дії тільки після того, як вичерпали всі засоби, за допомогою яких вони намагались досягти „перемоги” над в’єтнамським народом.

Втрати США у війні із В’єтнамом склали майже 57 тис. вбитих та померлих, із них 24 тис. загинуло до моменту приходу Ніксона до влади. США скинули на В’єтнамі в 1961 – 1968 рр. 2,8 млн. т. бомб, 1969 – 1973 рр. – 4,6 млн. т. бомб.²⁰

Зрештою, після довгих років війни, в 1973 році Сполучені Штати повністю вивели свої війська із В’єтнаму. Прихильники Кіссінджера вважають, що за даних обставин йому вдалось досягти найбільш прийнятної згоди про припинення війни. За підписання в січні 1973 року договору про припинення військових дій представник Сполучених Штатів Генрі Кіссінджер та представник В’єтнаму Ле Діх Тхо (Le Duk Tho) були нагороджені Нобелівською премією миру. В’єтнамець від премії відмовився. Британський журналіст Крістофер Хітченс у книзі “The Trial of Henry Kissinger” стверджує, що колишній державний секретар США Генрі Кіссінджер не тільки не вніс внеску для припинення військових дій у В’єтнамі, але й переконав в 1968 році керівництво Південного В’єтнаму не продовжувати переговори про перемир’я з урядом Північного В’єтнаму. Таким чином Кіссінджер намагався послабити позиції демократів під час паризьких переговорів, що грало б на користь передвиборчої кампанії Р. Ніксона, яка набирала обертів. Успіх на переговорах в останні місяці перебування при владі міг би врятувати демократів на виборах. Кіссінджер обіцяв, якщо до влади придуть республіканці, то Південний В’єтнамі виявиться в набагато кращих умовах. В результаті делегація демократів адміністрації Джонсона терпить поразку та не спромагається підписати мирний договір, хоча мала на це достатньо часу. Громадськість засуджує некомпетентність влади й надає перевагу новій команді – команді республіканської партії Річарда Ніксона, який своїм обранням був зобов’язаний Генрі Кіссінджеру. В результаті адміністрація Ніксона виправдовує сподівання та підписує мирний договір.

Особливу увагу Кіссінджер приділяв відносинам США із Радянським Союзом. При цьому корифей американської зовнішньої політики міркував не тільки категоріями налагодження двосторонніх відносин, а набагато масштабніше. Він розумів, що західноєвропейські союзники США, налагоджуючи відносини з Москвою, намагались грати роль своєрідного мосту між СРСР і США, виходячи при цьому все більше з-під американського контролю та опіки. І чим завзятішим був Вашингтон у збереженні свого жорсткого курсу щодо Радянського Союзу, тим більш незалежною ставала дипломатія західноєвропейських держав. Кіссінджер вирішив, що виникла реальна небезпека того, що за відсутності конструктивних дій із американського боку Радянський Союз може ще більше зміцнити свої відносини із західноєвропейськими державами, збільшивши тим самим політичний розрив між ними і Сполученими Штатами. 22 травня 1972 року президент Ніксон прибув у Москву. В ході переговорів були підписані безстроковий Договір про обмеження систем протиракетної оборони і Тимчасова угода про деякі міри у сфері обмеження стратегічних наступальних озброєнь, а також ціла серія угод про радянсько-американське співробітництво в невійськових галузях. Цей візит, як стало пізніше зрозуміло, виявився кульмінаційним моментом у зовнішньополітичній діяльності Ніксона і Кіссінджера. Цей тандем серед працівників Білого дому іменували не інакше як Ніксонджер, віддаючи данину значному впливу Кіссінджера на президента.

Паралельно помічник президента зробив геніальний геостратегічний маневр. В 1971 році він здійснив секретну поїздку в Китай, яка підготувала ґрунт для першого візиту американського президента в цю країну. В складних для республіканської адміністрації умовах ця акція повинна була привернути увагу громадської думки і привести до зміни психологічного клімату в країні. Перед поїздкою Кіссінджер провів спеціальні консультації із радянським посольством у Вашингтоні, задавши питання: як уряд СРСР відреагував би на зміни в американо-китайських відносинах, і отримав відповідь, що Радянський Союз вважає позитивом нормалізацію відносин між США і Китаєм. Однак адміністрація Сполучених Штатів планувала візит в Пекін не тільки з метою нормалізації відносин із Китаєм, але і для того, щоб використати його у відносинах із Радянським Союзом. Кіссінджер згадує про це: весною 1971 року була вже практично досягнена домовленість із СРСР про підписання договору ОСО – 1, але США вирішили не поспішати, розраховуючи здійснити додатковий психологічний вплив на Радянський Союз, використовуючи труднощі в радянсько-китайських відносинах, встановленням відносин із Китаєм.²¹

Поїздці в Пекін передувала надзвичайно конфіденційна переписка, та й взагалі весь візит в Пекін готувався в умовах суворої секретності. Посередницьку місію в переговорах про візит Кіссінджера в Пекін здійснював президент Пакистану Яхья Хан. Протягом 9 – 11 липня в результаті переговорів була досягнута домовленість про візит Ніксона в Китай. В ході цього візиту було досягнуто угоди про те, що ні КНР, ні США не будуть співробітничати із радянським блоком, і що обидві країни будуть протистояти спробам досягти будь-якої із країн панування в Азії. Таким чином, були успішно використані протиріччя Пекіну та Москви й знайдена протизага експансії останньої на азійському напрямку.

Після виходу із великої політики Кіссінджер почав консультувати приватні компанії, одночасно викладаючи в Джорджтаунському університеті. Хоча він більше не займав значних державних посад, його авторитет та експертиза так чи інакше були потрібними та бажаними майже всім наступним кабінетам. Багато в чому це диктувалось тим, що будь-яке судження Кіссінджера із зовнішньополітичних проблем сприяло створенню сприятливої громадської думки всередині країни. Так, уже в 1983 році Рональд Рейган запросив його – свого колишнього опонента із питань політики потепління та зближення з КНР – очолити Національну двопартійну комісію по Центральній Америці. З 1984 до 1990 років Кіссінджер був членом Президентської Ради з іноземних питань. Консультував Рейгана та Буша (старшого) при підготовці їх зустрічей із М.С. Горбачовим. В 1988 році в якості емісара Буша відвідав Москву, де зустрічався з радянськими керівниками. В липні 2001 року брав участь у форумі Міжнародного олімпійського комітету в Москві. Під час візиту зустрічався із Володимиром Путіним для обговорення теми поглиблення інтеграції Росії в систему міжнародного співтовариства.

В березні 2002 року Джордж Буш (молодший) призначив його головою незалежної комісії із розслідування терактів 11 вересня 2001 року в будинках Всесвітнього торгового центру в Нью-Йорку та Пентагону. Однак Кіссінджер, невдовзі після призначення, подав у відставку, мотивувавши цей вчинок тим, що бажає попередити потенційні конфлікти з клієнтами його власної консалтингової фірми, серед яких ряд урядів країн Азії та Близького Сходу.

Досягнення Кіссінджера на міжнародній арені є незаперечними, однак його часто звинувачують в численних злочинах проти людяності. Причому, більшість цих звинувачень мають під собою значну документальну базу. Наприклад, розсекречений не так давно меморандум про дискусію, яка відбулась 15 жовтня 1970 року в Білому домі, між шефом таємних операцій ЦРУ Карамессінесом, генералом Хейгом та Кіссінджером, неспростовно свідчить про те, що останній був ініціатором повалення уряду Сальвадора Альєнде в Чилі в 1973 році та із самого початку тримав усі мотузочки військового перевороту в своїх руках. Кіссінджеру навіть закидають, що він особисто брав участь у підкупі та плануванні вбивства Сальвадора Альєнде, наголошуючи на тому, що в той період США не були у стані війни із Чилі. Не викликає ніяких сумнівів причетність Кіссінджера до „килимового” бомбардування Камбоджі в 1969 році, кривавої анексії Індонезією Східного Тимору в 1975-му. Кіссінджера звинувачують у причетності до масових вбивств цивільного населення в Індокитаї; до таємної угоди щодо масових вбивств, в терористичному акті, в Бангладеш; у особистій причетності в плані вбивства глави держави демократичної країни Кіпру; у підбурюванні та створенні можливості для геноциду у Східному Тиморі. У зв'язку із цим проти Кіссінджера порушено декілька судових справ. Сам Кіссінджер відзначає, що помилки адміністрації, в якій він займав відповідальну посаду, були „цілком можливими”. Але, питає він, чи є суди тією інстанцією, яка може виносити судження про події 30-річної давнини?

Критики діяльності Кіссінджера на державних посадах зі сторони як лівого, так і правого політичного спектру приписують йому причетність до Уотергейтського скандалу в США, внаслідок якого був змушений піти у відставку президент Річард Ніксон. Із усіх причетних до справи лише Кіссінджер залишився із незаплямованою репутацією. З самого початку своєї діяльності він виявив неабияку обережність, щоб залишитись із бездоганною репутацією. Ставши ініціатором прослуховування службових та домашніх телефонів найближчих співробітників Ради національної безпеки, відповідним спецслужбам він особисто, не вказував за ким необхідно стежити. Інформація передавалась через співробітника Ради національної безпеки Хейга, який протягом двох років офіційно повідомляв імена співробітників, а також журналістів, чий телефонні розмови потрібно прослуховувати. Під час скандалу Кіссінджер всіляко відмежовувався від того що він віддавав такі накази, а тим паче, що був обізнаним у деталях шпигування. Як не дивно, але преса в цей час особливо його обожнює. На думку Ч. Колсона, Кіссінджер завоював прихильність журналістського корпусу тим, що іноді сам повідомляв відомості, які були таємними, причому робив він це „на шкоду Ніксону”.²² І якщо йому відносно легко вдалось відійти в бік від скандалу та вціліти, то це не тільки

тому, що він не був активно втягнутий у передвиборчі трюки, але й тому, що його сферою була зовнішня політика, яка була „священною коровою”, яку в жодному разі не можна чіпати.

На захист можна сказати те, що світ, коли Генрі Кіссінджер займав високу державну посаду, був поляризований, і боротьба США проти комунізму включала в себе ряд важких виборів та аморальних компромісів.

Незважаючи на звинувачення, незаперечним авторитетом в сфері міжнародних відносин продовжує залишатись Генрі Альфред Кіссінджер. Адміністрація Білого дому і сьогодні побічно або безпосередньо користується його як оперативними, так і довгостроковими рекомендаціями. Він є почесним президентом близького до Республіканської партії дослідницького центру імені Ніксона, засновник консалтингової фірми „Кіссінджер асошиейтес” (Kissinger Associates). До речі, щоб відкрити власну консультативну фірму, з офісами в Нью-Йорку та Вашингтоні, Кіссінджеру був наданий п'ятирічний кредит на позику в сумі 350, 000 \$ від Goldman Sachs та трьох інших банків. Попри повну відсутність досвіду в бізнесі, протягом двох років позика була сплачена.

Компанія була заснована для сприяння встановленню контактів між транснаціональними компаніями та іноземними урядами. Клієнтський список є інформацією секретною, і тому контракт із „Кіссінджер асошиейтес” містить пункт, який забороняє будь-яку згадку про укладену угоду. Проте список клієнтів компанії містить або містив такі компанії як American Express, Shearson Lehmann, Arco, Daewoo of South Korea, H.J. Heinz, ІТТ Lockheed, Anheuser-Bush, the Banca Nazionale del Lavoro, Coca-Cola, Fiat, Revlon, Union Carbide, Midland Banc. General Brent Scowcroft та Lawrence Eagleburger перші партнери компанії Кіссінджера. Саме ці компанії тісно співпрацювали з ним із питань зовнішньої політики та національної безпеки.

Завдяки своїм діям Кіссінджер став однією із найбільш спірних фігур політичного світу. Потрібно відзначити, що вислови колишнього держсекретаря не набагато відстають від його дій. Затятий прихильник рівноваги у владі Кіссінджер для всіх – це, насамперед, „реаліст”. Йому належать вислови: „Помилково вважати, що міжнародні конфлікти можливо вирішити дипломатичним шляхом за наявності доброї волі і рішучості прийти до згоди. В часи кризи кожна із сторін буде вважати, що опоненту цих якостей не вистачає”; „Незаконне ми здійснюємо негайно, неконституційне потребує трохи більше часу”; „Якісь 90 відсотків політиків псують репутацію інших”.²³

Визнаний як один із найбільш великих державних діячів минулого століття, звинувачений в багаточисельних злочинах, Кіссінджер продовжує посідати те саме місце, що й завжди – поблизу влади.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. <http://www.peoples.ru/state/politics/kissinger/index.html>; <http://www.aphorism.ru/author/a934.shtml>; http://www.allmyquotes.com/quote/henry_kissinger (12.11.2005p.); <http://www.peoples.ru/state/politics/kissinger/news.html>; <http://www.peoples.ru/state/politics/kissinger/photo.html>; <http://www.peoples.ru/state/politics/kissinger/index.html> (22.12.2005); 2. Kissinger H. A World Restored: Metternich, Castlereagh and the Problems of Peace 1812–22. Boston: Houghton Mifflin, 1957; 3. Kissinger H. Nuclear Weapons and Foreign Policy. - New York: Harper, 1957; 4. Kissinger H. The Necessity for Choice. 1960; 5. Hersh S.M. The Price of Power: Kissinger in the Nixon White House. - New York, 1983; 6. Ibid. P. - 41; 7. Ibid. P. - 42; 8. Ibid. - P. 43; 9. Kissinger H. White House years. - Boston, 1979. - P. 9; 10. Hersh S. The Price of Power: Kissinger in the Nixon White House. - New York, 1983. - P. 19, 23; 11. Evans R., Novak R. Lyndon B. Johnson: The Exercise of Power. - New York, 1969. - P. 77; 12. Hersh S. The Price of Power. - P. 33; 13. Christopher Hitchens. The Trial of Henry Kissinger. - New York, 2001. - P. 34; 14. Showcross W. Sideshow. Kissinger, Nixon and the destruction of Cambodia. - London, 1980. - P. 39, 107-108; 15. Haldeman H. The Ends of Powers. - New York, 1978. - P. 135; 16. Kalb M., Kalb B. Kissinger. - Boston, 1974. - P. 80, 90-91; 17. Kissinger H. White House years. - P. 840; 18. Hersh S. The Price of Power. - P. 84 – 86; 19. А. Дубина “Патриарх внешней политики США” // Столичные новости. – 2003. – 27 мая – 2 июня; 20. Ball G. Diplomacy for a Crowded World. - New York, 1976. - P. 74; 21. Kissinger H. White House years. - P. 725, 731; 22. Colson Ch. W. Born again. - New York, 1976. - P. 42; 23. http://www.allmyquotes.com/quote/henry_kissinger/ (24.12.2005p.).

Л. В. Ковчак

ЕКОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ АГРАРНОГО ВИРОБНИЦТВА (1990 – ПОЧАТКУ 2000-Х РР.)

У сучасному світовому розвитку питання охорони довкілля набувають усе більшої ваги і значущості. В Україні проблеми поліпшення екології, раціонального використання і збереження природних ресурсів стоять особливо гостро з огляду на такі чинники: негативні наслідки тривалого